

2 pav. Atsitiktiniai dirbiniai iš kapų: 1–2 – alavuoti kryželiai, 3 – žalvarinė segė, 4 – signetinis žiedas.

I. Vaškevičiūtės nuotr. 0 2 cm

Fig. 2. Chance finds from graves: 1–2 – small galvanised crosses, 3 – a bronze brooch, 4 – a signet ring.

jei sulenkiamos abi rankos, tai plaštakos sukryžiuojamos ant dubens kaulų.

Kapuose su įkapėmis palaidoti 5 mirusieji – kapuose 4 ir 8 mirusiesiems buvo įdėti alavuoti kryželiai su šventųjų atvaizdais (rasti po apatiniais žandikauliais, vadinasi nešioti pakabinti ant kaklo), kapuose 2 ir 5 rasta po monetą, kape 6 vaikui ant rankytės buvo uždėta apyrankėlė, padaryta iš labai smulkių įvijėlių.

Daugiau surinkta pavienių radinių, iš matyt, jau anksčiau suardytų kapų. Surasta 18 monetų (kol kas nustatytos tik dvi – Žygimanto Augusto 15?? kalimo moneta ir šilingas), 7 žiedai praplatinta priekine dalimi (2:4 pav.), 2 alavuoti kryželiai (2:1–2 pav.), peiliukas, peiliuko medinės kriaunelės su žalvario papuošimais, geležinė sagtis, žalvarinė segė (2:3 pav.), žistos keramikos šukių. Kapai rasti kalvelės P dalyje, į V nuo dabar stovinčio kryžiaus. Kalvelės Š dalyje, prie iškastos didžiulės duobės, kuri buvo rekultivuota, palaidojimų neaptikta, nors duobėje ir mėtėsi pavieniai kaulai. Čia aptikta tik buitinės XVII–XVIII a. ir vėlyvesnės keramikos.

Tyrimai parodė, jog senkapis šioje kalvoje nors ir apardytas, tačiau išlikęs ir jį būtina saugoti.

Šilmikiai old cemetery

In 2008, 104 m² were excavated in Šilmikiai old cemetery (Joniškis District) and nine 16th–17th-century graves as well as six previously dug up and reburied skulls were discovered. Two crosses had been erected at their reburial site, the stone cairns that supported them (Fig. 1) and pieces of wood having survived. The graves were discovered at a depth of 1.05–1.35 m. The individuals had been buried in coffins with their heads to the W. Grave goods were found in graves 2, 4, 5, 6, and 8. Isolated finds from previously destroyed graves were collected in greater numbers. 18 coins, 7 rings with wide heads (Fig. 2:4), 2 small galvanised crosses (Fig. 2:1–2), a small knife, wooden scales with bronze decorations from a small knife, an iron buckle, and a bronze brooch (Fig. 2:3) were discovered. The graves were discovered on the S side of the hill while 17th–18th-century and later household pottery was found on the N side.

Gintautas Vėlius

Panerių miško parko masinė kapavietė

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras 2008 m. organizavo rezistentų palaikų, įvairių šaltinių duomenimis, palaidotų Vilniuje, Titnago gatvėje, Panerių girininkijos miško parko teritorijoje, paieškas bei ekshumavimą. Palaikų buvimo vieta, vietos girininko liudijimu, aptikta dar 2007 m. rudenį.

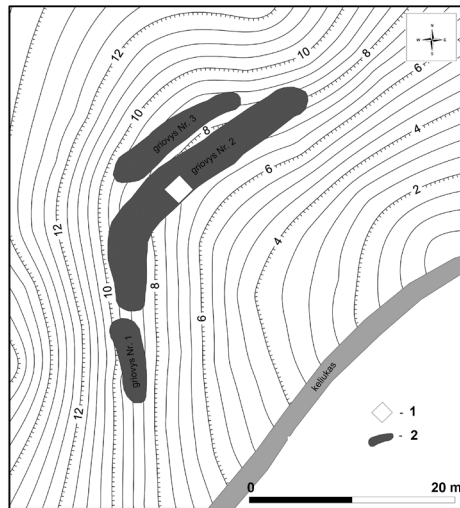
Ji buvo iškasinėta seniųjų ieškotojų, žemės paviršiuje surasta daug žmonių kaulų. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 06 09 nutarimu nr. 446 patvirtinta „Rezistentų ir kitų asmenų, nužudytų Lietuvoje okupacinių režimų metu, palaikų perkėlimo ir įamžinimo tvarka“ numato, jog būtina užtikrinti, kad ekshumuojant dalyvautų prokuratūros pareigūnas, archeologas, teismo medicinos ekspertas, prirėikus ir antropologas. Vadovaujantis minėtu nutarimu, buvau pakviestas dalyvauti ieškant bei ekshumuojant palaikus. Ekshumacija buvo atliekama 2008 m. gegužės 26–27 d. Jos metu paaiškėjus, kad kapavietė labai suardyta „lobių ieškotojų“, kartu su prokuratūros atstovais buvo nuspręsta kapavietės plotą atidengti vadovaujantis archeologijos mokslo metodais, ekshumuoti palaikus ir fiksuoti įkapes.

Masinės kapavietės vieta yra Panerių miško parko teritorijoje, Titnago gatve važiuojant nuo Vilniaus–Kauno plento, dešinėje pravažiuojant gamybinės paskirties pastatus, miško keliuku pasukus į kairę ir pavažiuojant apie 100 m ŠV bei 120 m V kryptimi. Kapavietė įrengta buvusio sovietinio karinio dalinio teritorijoje, miškingos lomos stačiame šlaite. 20 m į ŠV nuo miško keliuko, nuo jo skaičiuojant maždaug 6 m aukštyje, paviršiuje išlikę trys iki 4 m pločio bei 0,5 m gylio grioviai (1 pav.). Griovys 1–8 m ilgio, orientuotas P–Š kryptimi. Į Š nuo jo yra 30 m ilgio griovys 2, orientuotas PV–ŠR kryptimi. 14 m ilgio griovys 3 iškastas lygiagrečiai ir į ŠV nuo griovio 2. Grioviai 2 ir 3 šlaite sudaro lyg ir terasas. Už 30 m į PR aptiktas dar vienas griovys 4, esantis greta minėto keliuko.

Dabar kapavietės teritorija apaugusi mišriu mišku, pasidengusi nestora velėna bei miškožemiu. Prieš pradėdant tyrimus buvo surinkti žemės paviršiuje besimėtantys žmo-

nių kaulai. Jų aptikta visuose grioviuose, išskyrus griovį 4. Taip pat surasta odinės avalynės fragmentų. Tai rodė, kad kapavietė yra gerokai suardyta „lobių ieškotojų“. Be to, griovių aplinka patikrinta metalo detektoriumi. Nors šviežiai iškastos duobutės rodė, kad ne mes pirmieji šį darbą atliekame, pavyko aptikti 3 pistoleto šovinio tūteles apie 10 m į Š ir 3 karabino šovinio tūteles bei 2 kulkas apie 8 m į PR nuo tyrinėto šurfo.

Šurfo kasimo vieta pasirinkta lygesnėje griovio 2 centrinėje dalyje, tikintis, kad ji bus mažiausiai suardyta. Šurfas kastas kvadrato formos, 2x2 m dydžio, kraštines orientuojant skersai griovio, PR–ŠV kryptimi. Tik pradėjus kasimo darbus paaiškėjo, kad ir šioje vietoje kapavietė perkasta ir suardyta. Žmonių kaulai, įvairios skeletų dalys buvo aptinkamos jau pa-

1 pav. Panerių miško parko masinės kapavietės vieta: 1 – tyrinėtasis šurfas; 2 – grioviai (masinės kapavietės). G. Vėliaus brėž.

Fig. 1. The location of the mass grave in Paneriai Forest Park: 1 – the excavated test pit; 2 – the ditches (mass graves).

čiame žemės paviršiuje. Preparavus pilkšvos žemės, sumišusios su žmonių kaulais, turinį, šurfe pasiektas geltono smėlio įžemis. Šurfo ŠV gale jis pasirodė 1,3 m gylyje, PR – 80 cm gylyje. Dugne ant įžemio aptikti 6 stambūs, iki 50 cm skersmens akmenys. Anatomiciškai tvarkingoje padėtyje surasti tik vienos rankos kaulai (žastikaulis bei dilbis), gulėję ant įžemio PR šurfo pakraštyje. Tai rodo, kad kapavietė, bent jau tyrinėtoje vietoje, yra visiškai sunaikinta.

Gausiausiai aptikta odinių vyriškų batų liekanų. Dėl jų fragmentiškumo neįmanoma pasakyti tikslaus batų skaičiaus, tačiau jų turėtų būti apie 30. Kiti surasti radiniai (iš viso 62) rodo, kad nužudytieji buvo miesto civiliai gyventojai. Tai visų pirma raktai (surasti 5), veidrodėlis, 1939–1940 m. tarybinės kapeikos, trintukas, marškinių rankogalio segtukas. Taip pat aptikta šukų (3), akinių stiklų bei rėmelių fragmentų (7), diržų sagtys (4), sagos (3), petnešų skirstiklis, benzininis žiebtuvėlis, 3 sulaužytų dantų protezų fragmentai. Vietoje vykdytą egzekuciją liudija šurfe surastos dvi pistoleto šovinio tūtelės bei kulka.

Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu nustatyti tikslų minimalų aptiktų individų skaičių nebuvo galimybės. Sprendžiant iš surastų kaukolių bei jų fragmentų, surinkti mažiausiai 20 vyriškos lyties žmonių palaikai, 4 kaukolėse pastebėtos šūvių angos. Sprendžiant iš bendro griovių ilgio (52 m), kapavietėje gali būti palaidota apie 600 žmonių.

Kadangi, išskyrus vieną atvejį, visi kaulai aptikti padriki, tai yra gulintys ne anatominė tvarka, galima teigti, jog kapai buvo suardyti ir išplėšti prabėgus keleriems metams po masinių žudynių, suirus minkštiesiems audiniams. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro nuomonė, jog čia galėjo būti

palaidoti rezistentai – tarybinio saugumo aukos, nepasitvirtino. Aptikti daiktai rodo, jog tyrinėta masinė civilių gyventojų, o ne kalinių žudynių bei laidojimo vieta. Jau pabaigus archeologinius tyrinėjimus atsirado liudininkas, kuris, būdamas dar vaikas, 1941 m. atsitiktinai matė masines žudynes. Pasak jo, aukas – daugiausia jaunos vyrų, - dengtomis mašinomis vežė vokiečių kareiviai, vietoje šaudė bei užkasinėjo. Tas pats liudininkas apie 1960 m. dirbo šios vietovės milicijoje apylinkės įgaliotiniu. Pasak jo, tada ne kartą teko vaikyti kapų plėšikus, kurie net naudojo tokį archeologų įrankį kaip sijojimo tinklas.

The mass grave site at Paneriai Forest Park

A field evaluation was conducted at the site of a mass grave discovered by chance in 2007 on Titnago Street on the grounds of Forest Park in Paneriai Forest District, Vilnius. A 2 m² test pit (Fig. 1) was excavated. Judging from the skulls and skull fragments that were found, the remains of at least 20 males were collected and bullet holes were noticeable in 4 skulls. Judging from the total length of the ditches (52 m), the burial site could contain about 600 individuals.

The remains of men's leather shoes were mostly discovered. Other finds (62 in all), especially keys (5), a small mirror, 1939–1940 Soviet kopeks, an eraser, and a cufflink, show the executed individuals were civilian city inhabitants. Combs (3), eyeglass glass and fragments of frames (7), belt buckles (4), buttons (3), a brace fitting, a petrol cigarette lighter, and 3 denture fragments were also discovered. Two pistol casings and a bullet that were found in the test pit attest that the execution was

conducted at the site. According to witnesses, in 1941 German soldiers brought Vilnius inhabitants here, shot them, and buried them.

Robertas Žukovskis

Senkapis Verkių dvaro sodybos teritorijoje

2008 m. APC „Antiqua“ tęsė archeologinius tyrinėjimus Verkių dvaro sodybos (Vilniaus miestas, unikalus objekto kodas 756) teritorijoje. Tyrinėjimai buvo atliekami prieš pradėdant vykdyti „Verkių dvaro sodybos viršutinio parko (G230K30) takų, mažųjų architektūros statinių ir tiltelio remonto bei rekonstrukcijos techninį projektą“. 2007 m. čia atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai (vadovas L. Girlevičius) parodė, kad didelę parko teritoriją tikslinga tirti didesniais plotais (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 248–251). 2008 m. archeologinių tyrinėjimų metu iškasta 12 plotų (1–12) – iš viso 157 m².

Plotas 1. 12,8 m² dydžio plotas kastas siauro takelio, nusidriekusi kalno Š ir V keteros pakraščiu link vandens bokšto, vietoje. 2007 m. tyrinėjimų metu šurfe 24, kastame keli metrai į V nuo šio ploto, aptiktas griautinis vyro kapas. Mirusysis palaidotas aukštiełninkas, galva į V. Įkapių kape nebuvo aptikta, todėl kapo datavimas liko neaiškus.

Kunigaikščio L. Vitgenšteino vykdytos parko rekonstrukcijos metu nutiesto tako paviršius aptiktas apie 25 cm gylyje. Tako dangos storis siekia apie 20 cm. Jis supiltas iš plytų duženų, kalkių skiedinio trupinių, žvyro ir smulkių akmenukų. Takui taip pat panaudoti ir suardytų krosnių plokštinių koklių, glazūruotų žalia glazūra, fragmentai. Daugumos koklių ornamento motyvas augalinis: vijok-

liai, lapai, gėlės. Taip pat aptikti ir herbinių koklių fragmentai. Juose pavaizduotos vyskupo regalijos: mitra, lazda, kalavijas. Matomos raidės D, A, W, G. Kokliai datuojami XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. Kartu su plokštinais kokliais aptikti ir smulkūs dubeninių koklių fragmentai. Griuvėnų sluoksnyje rasta stiklinių indų šukių, metalinių dirbinių fragmentų. Tako plotis nenustatytas, kadangi jo Š dalis suardyta tiesiant dujotiekį.

Po tako danga kastas pilkos smėlėtos žemės sluoksnius. Apie 60 cm gylyje (H_{abs} 141,40–141,30 m) pasiektas smėlio įžemis. Ploto P dalyje 70–80 cm gylyje išryškėjo 1,7x0,5 m dydžio kapo duobės kontūras. Duobės R dalyje, 78 cm gylyje, aptikta geležinė, keturkampė, per vidurį įsmaukta diržo sagtis. Vėliau, atidengus mirusiojo skeletą, išaiškėjo, kad sagtis gulėjo virš mirusiojo kaklo slankstelių.

Kapas 2. Pirmas plote 1 aptiktas griautinis kapas, laikantis 2007 m. vykdytų tyrinėjimų tęstinumo, numeruotas kaip kapas 2. Kape aptiktas 35–40 m. amžiaus vyro skeletas. Mirusysis palaidotas aukštiełninkas, galva į PR. Kairė ranka ištiesta ir priglausta prie šono, dešinės rankos plaštaka padėta ant kairiojo dubenkaulio, kojos ištiestos (1 pav.). Kitų įkapių, išskyrus geležinę diržo sagtį, neaptikta. Ties mirusiojo kojūgaliumi, ploto V sienelėje aptikti kito skeleto blauzdikauliai, iš šonų „įrėminti“ 40x15–20 cm dydžio akmenimis.

Kapas 3. Plote 1 iškastas 1,2x2,3 m dydžio išpjovą, apie 80 cm gylyje (H_{abs} 141,09 m) fiksuotas 1,5x0,45 m dydžio kapo duobės kontūras. Kape aptiktas 25–30 m. amžiaus moters skeletas. Mirusioji palaidota aukštiełninka, galva į V. Rankos sudėtos dubens srityje, kojos ištiestos. Įkapių nerasta.

Kapas 4. Ploto ŠV kampe atkasti tvarkingai gulintys blauzdikauliai. Sprendžiant iš jų